

Za Radislavom Matuščíkom (18. 4. 1929 – 17. 8. 2006)

Na sklonku leta zomrel temer bez odozvy v médiách jeden z najvýznamnejších slovenských kritikov a historikov výtvarného umenia. Rodina, roztratená po svete, vzala jeho smrť zrejme ako smutnú, no súkromnú udalosť. Radislav Matuščík v posledných rokoch chorľavel, mal ťažkosti s chrbticou a chôdzou. Nemohol sa naplno zúčastňovať udalostí výtvarnej scény, výstav a ich vernisáží. Osobní priatelia si netrúfali vyrušovať ho príliš často: žil pomerne osamelo.

Osud Radislava Matuščíka – tak ako väčšina osudov osobností jeho generácie v bývalom Československu a najmä tých, ktoré sa venovali problematike 20. storočia a súčasnosti, ako on – rezonoval s politickými pomermi. Ideológia formovala kultúru, čo sa dnes už ťažko vysvetľuje tým, ktorí to nezažili. Päťdesiate roky, kedy začal publikovať, mali presne stanovené limity dovoleného a tie nebolo možné prekročiť, ak autor nehodlal mlčať.

Jasnozrivosť, intelekt, vedomosti a rozľadenosť Radislava Matuščíka sa naplno prejavili počas liberálnych šesťdesiatych rokov. Ako autor dodnes neprekonanej monografie Ľudovíta Fullu (1966), panoramatických prehľadov Moderné slovenské maliarstvo (1965) a Nové slovenské výtvarné umenie (1969) pritakal výtvarnej moderne a neoavantgarde otvorenej európskemu a svetovému myšlienkovému i umeleckému prúdeniu: zápečníctvo, malomeštiactvo a konvenčnosť mu boli cudzie. V prvej z publikácií sa venoval už známym autorom, v druhej, ktorú po jeho zásadnom úvodnom texte dopľňali eseje ďalších autorov, obhájl svoju jedinečnú teóriu „nástupov“ dvoch vln vtedy mladej generácie slovenských výtvarných umelcov, Galandovcov a Konfrontácií. Vážil si tvorbu najmä dvoch medzi klasikmi nášho povojnového výtvarného života: Ernestovi Zmetákovi venoval dva katalógy (1956, 1958) a Vincentovi Hložníkovi dokonca dve knihy (1962, 1969).

Koncom šesťdesiatych rokov očarilo Radislava Matuščíka duchampovské prepojenie umenia so životom. Intenzívne sa začal venovať autorom akčným a konceptuálnym, ako jeden z nich počas osemdesiatych rokov tvoril (publikácia Terén z roku 2000 mapuje aktivity rovnomenného okruhu). Dávno predtým (1972) musel opustiť katedru Dejín umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, kde viac ako desaťrošie prednášal. Odsúdil ho aj konsolidačný zjazd Zväzu slovenských výtvarných umelcov (1972): nemohol zverejňovať ani svoje texty, ani výstavné projekty. Dvadsať rokov pracoval v jednom z bratislavských kultúrnych a osvetových stredísk. Popri tom sa venoval autorom neoficiálnej výtvarnej scény, ktorí zdieľali rovnaký osud. Publikácia o ich tvorbe (... predtým: 1964 – 1971) kolovala dlho

ako samizdat, utajená výstava Suterén (1989), ktorej bol kurátorom, demonštrovala ich práce priateľom.

Porevolučné obdobie rehabilitovalo Radislava Matušťika, opäť publikoval a pripravoval výstavy. Na niekoľko rokov sa vrátil k prednáškam na Katedre dejín výtvarného umenia FF UK. S nevšednou aktivitou písal do neskôr zrušeného Výtvarného života, pripravoval individuálne i skupinové prehliadky z tvorby najmä akčných a konceptuálnych umelcov a autorov objektov i inštalácií. Písal do katalógov ich výstav, ktorých bol kurátorom, pre niektorých – ako Janu Želibskú – dokonca opakovane (1992, 1996, 1998). Výrazne sa angažoval v Považskej galérii umenia, po Nežnej revolúcii bol najbližší spolupracovník jej riaditeľov, Alexa Mlynárčika i Kataríny Rusnákovej. Tu pripravil významné panoramtické výstavy Sen o múzeu (1991) a Umenie 90. rokov (1995). Po deštrukcii orientácie inštitúcie za mečiarovskej éry sa jej prestal venovať. Škoda, že bratislavské galérie sa na neho obracali len sporadicky. Medzi jeho posledné texty patrí monografia o Andrejovi Barčíkovi (2002). Napriek nalomenému zdraviu do poslednej chvíle pracoval: pripravoval ďalšiu, o sochárovi Jánovi Máthé.

Už teraz je jasné, že Radislav Matušťik ako vyhranená osobnosť, nesmierne pracovitý a presný, s čím súvisela jeho kritickosť, náročný na seba i na druhých, so zriedkavou kombináciou vytríbeného výtvarného vkusu a talentu písať, bude na scéne súčasného výtvarného diania a reflexie o ňom výrazne chýbať.

12. september 2006

Zuzana Bartošová